

Bijdrage van: Drs. B. S. Hoekstra Buitenpost. Op persoonlijke titel. Ecoloog en vrijwilliger bij o.a. Sovon en de Werkgroep Grauwe kiekendief.

Omvang: 5 pagina's , 4 hoofdstukken

1 Problemen rond het voorstel

Het is spijtig dat het wetsvoorstel er ruim een jaar na de uitspraak van de Raad van State over de stikstofcrisis er zo uit ziet. Ook nu worden kernproblemen niet aangepakt .

Een paar van die kernproblemen:

- Zo'n 42 % van de Nederlandse stikstofuitstoot komt uit de agrarische sector. En dhr. Remkes vertelde bij de presentatie van zijn eindadvies dat 88 % van de ammoniakemissies (NH₃) komt uit de Nederlandse landbouw
- Boeren zijn gedwongen blijikbaar om voor de wereldmarkt te produceren. Momenteel gaat 75 % van de landbouwproductie naar het buitenland. Na de VS is Nederland de grootste exporteur van landbouwproducten.
- Een enorme veestapel van o.a. 3,8 miljoen runderen en maar liefst 12,5 miljoen varkens, vooral verspreid in 4 provincies.
- Deze grote veestapel is al decennialang een feit. Ondanks alle landbouwcrises, zoals MKZ, Q-koorts, varkenspest, vogelgriep etc en de gezondheidsschade die dit bij veel mensen heeft opgeleverd en het enorme dierenleed hieromtrent, met o.a. talloze stalbranden is hier in vele gebieden geen of weinig lering uitgetrokken.
- Met dit probleem verbonden: Een platteland valt voor een groot deel te karakteriseren als agrarisch industriegebied, waar veel beschermde diersoorten, bijv. gentiaanblauwtje, moshommels, kempahaan, steenuil en blauwe kiekendief het zwaar of onmogelijk wordt gemaakt om te kunnen overleven.
- Tweederde van het Nederlandse landoppervlak is agrarisch gebied. 14,6 % van Nederland is natuurgebied.
- Van de 160 natura2000 gebieden hebben 118 een stikstofoverschot. Het voorgenomen wetsvoorstel probeert geen maatwerk per te belast gebied te bieden. Het is nu onduidelijk welke gebieden het ministerie onder de kritische belasting zou willen hebben. Naar mijn mening zouden alle gebieden of 90 % ervan in 2030 weer onder kritische stikstofgrens moeten zijn. Dit kan alleen door stikstofuitstoot drastisch te beperken, vanuit met name de landbouw. Natuurherstel is een illusie als de bron(nen) niet wordt aangepakt, in dit geval activiteiten en bedrijven die stikstof produceren . Veel bijzonder natuur, bijv. grijze en witte duinen, hoogvenen en voedselarme weilanden kunnen alleen ontstaan en in stand worden gehouden als er niet veel stikstof in deze habitattypen komen.
- Boeren zijn grotendeels ontzien bij de vergroening van het GLB . Er was een wens vanuit oa Vogelbescherming dat minimaal 10 % van de grond van elke boer ecologische functies heeft. Met zaken die aantoonbaar werken, zoals plas-dras, vogelakker, bloemenweides en randen, patrijsvriendelijke grond, bijenweides en natuurvriendelijke oevers.
- Boeren zijn vaak niet grondgebonden. Nu is zo'n 95 % van de landbouw gangbaar. Zo mag veevoer mag uit alle kanten van de wereld worden weggehaald. Wat o.a. kap van tropisch regenwoud tot gevolg heeft. Grondgebondenheid impliceert dat men boert met de veestapel die bij hun gebied past, waardoor de stikstofuitstoot wordt ingeperkt.

- Nederland heeft maar liefst 85 % van zijn oorspronkelijke biodiversiteit verloren. verloren. Er wordt te weinig gedaan met de wet om deze afname tot staan te brengen of juist in een toename te zorgen.
- Slechts 12 % van de totale energie opwekking wordt nuttig benut en ca 7 % van de totale Nederlandse energieopwekking komt uit duurzame energie bronnen, waarbij geen stikstof wordt geproduceerd. Dit terwijl als alle Nederlandse daken optimaal voor pv-panelen worden benut dan is het mogelijk dat 65 % in de benodigde Nederlandse stroomvoorziening te voorzien, Verder kan als slechts 0,4 % van de Sahara woestijn wordt bedekt met zonnepanelen, dit 100 % van de benodigde stroom in Europa worden opgewekt.

1.1 problematiek op het platteland

Een paar zorgwekkende cijfers die vooral het platteland karakteriseren:

- Percentage van grote rivieren en meren dat voldoet aan Europese eisen voor waterkwaliteit: 1 %
- Aantal waterwinputten dat tussen 2000 en 2015 gesloten is als gevolg van hogere doses meststoffen gemeten dan wettelijk toegestaan: 89 (vooral in oost en zuid-nederland)
- Mede door het grote areaal sierteelt (vooral voor de export) heeft Nederland het hoogste gebruik van bestrijdingsmiddelen in Europa: bijna 9 kilo per hectare. Ter vergelijking : in Denemarken ligt dit op één kilo per hectare. Zorgwekkend is ook dat glyfosaat en neonicotinoïden, zoals imidacloprid, het zenuwgestel van o.a. bestuivende insecten zoals hommels en vlinders aantast. Over een groot deel van Nederland ligt een gifdeken waar veel dieren in levensgevaar zijn. Dit in combinatie met een jaarrond chronische tekort aan voedsel, bijv. nectar en stuifmeel uit wilgen, meidoorn, vuilboom, luzerne, zijn veel gebieden onbewoonbaar geworden voor veel dieren.
- Percentage van weilanden dat bloemrijk is: 4 % . In het boek van o.a. Dave Goulson, *“een verhaal met een angel”* wordt verteld dat in Engeland vroeger wel 40 plantensoorten per m² in een weide zijn. Nu zijn dat hooguit 4. In Nederland zal dat een vergelijkbaar cijfer zijn.
- 5 % van de grond van boeren, een groot deel van de melkveehouders uitgesloten, moet een ecologische functie hebben. Waarbij de ecologische functie voor een belangrijk deel worden ingevuld door gewassen die geen enkele natuurwinst oplevert
- Bijdrage van het agrocomplex in 2018 aan BBP: 6,4 procent (versus 6,3 in 2008).
- Oppervlakte doorsnee bedrijf : 32,4 ha. In 1950 was dit 5,7 ha. Als vanzelf zijn hierdoor veel perceelwijzigingen uit voortgevloeid, waarbij veel sloten zijn gedempt en boomwallen gerooid, waardoor percelen veel groter en eenvormiger zijn geworden.
- Het agrocomplex, waaronder naast de landbouw ook de verwerkende voedings- en genotmiddelenindustrie valt, was in 2018 goed voor 6,4 procent van het BBP. In 2008 was dit 6,3 %

2 Mogelijke oplossings en beleidsrichtingen en randvoorwaarden voor een emissiearm Nederland

Van cruciaal belang is dus om de stikstofuitstoot drastisch te beperken, en hier afrekenbare / harde zogenaamde SMART-doelen voor op te stellen.

3 mooie zouden kunnen zijn :

- In uiterlijk 2030 zijn 90 % van de te belaste natuurgebieden onder de kritische stikstofdepositiegrens.
- En in 2030 is de nederlandse stikstofuitstoot ten opzichte van 2020 gehalveerd
- Piekbelasters, . dus bedrijven die nabij natuurgebieden aanwezig zijn en veel uitstoten zijn uitgekocht, of hebben hun uitstoot drastisch verlaagd, of zijn geholpen om hun bedrijf in het buitenland voort te zetten. Dit in uiterlijk het jaar 2025

Het is geen pleidooi om boeren meer problemen of knelpunten te bezorgen . Het is wenselijk dat voor de volgende zaken wordt gezorgd:

1. elk agrarisch bedrijf krijgt advies over hoe de bedrijfsvoering verduurzaamd kan worden. dit kan het beste door coaches / adviseurs van de provincie of liever nog gemeente worden gedaan, dit in uiterlijk juli 2022. De adviseur heeft hierbij wel zwaarwegende bevoegdheden.
Agrarische bedrijven nabij natuurgebieden, waar de stikstofbelasting heel groot is, bijv. de Grootte Peel in Noord-Brabant en Alde Feanen in Friesland, krijgen eventueel aanvullend nog van studenten van betrokken of relevante opleidingen nog een adviesplan. Het is wenselijk dat de betrokken ambtenaar samenwerkt met de studenten en dat studenten nauw betrokken zijn bij besluitvorming rond hun adviesrapporten.
- 2 voor het adviesrapport / bedrijfsplan van de gemeente of provincie gelden de volgende randvoorwaarden :
 - energie en water efficiëntere bedrijfsvoering bij de boerenbedrijven. Bijv. door zonnepanelen en zonneboilers en een duurzame warmtebron te gebruiken. Regenwater te gebruiken voor bijv. de huishouding. En bijv. boetes opleggen als een energie-efficiënte zaak die binnen 3 jaar kan worden terugverdiend niet wordt ingezet. De investeringen die de boer moet doen worden doorgaans binnen enkele jaren terugverdiend.
 - hoe boeren kunnen bijverdienen / nevenactiviteiten kunnen ontplooiën. Er zijn talloze opties, momenteel heeft ongeveer 25 % van de boeren nevenactiviteiten. Bijv. een boer kan gaan zorgboeren, dagbesteding, boerderijwinkel. Theetuin , themamaaltijden en feesten (bijv.groene bruiloften) , geitenyoga, of afhaalpunt van post-diensten aanbieden. evt. kunnen boeren zadenmengsels of zeldzame planten kweken. Evt kan de boerderij ook een vergaderlocatie worden en educatie aanbieden of een niet-agrarische activiteit.
 - duurzame bedrijfsvoering: bijv. door veevoer uit Europa te halen. Minimaal 90 % van het veevoer van elke boer moet uit Europa komen.
 - Bij boeren met een grote veestapel. Bijv. meer dan 150 koeien of varkens of geiten moet de veestapel tenminste 10 % kleiner worden, ten opzichte van wat ze hadden in een referentiejaar, bijv. januari 2015
 - wanneer het bedrijf groot is. bijv. meer dan 250 koeien in juni 2020 wordt dit aantal teruggebracht tot 250 koeien. Voor een varkenshouder vind ik het aantal varkens

- lastiger te bepalen. Wanneer de agrarier hier niet toe bereid is kan verplichte uitkoop gelden wanneer de boer nabij een stikstofgevoelig natuurgebied ligt.
- Biologische en grondgebonden boeren krijgen ook advies, maar hoeven niet de veestapel in te krimpen.
 - Het moeilijker maken om aan chemische of bestrijdingsmiddelen te komen. Bijv. een verbod, vanuit gemeente, provincie of rijk om bepaalde chemische stoffen te gebruiken.
 - Het uitbannen van met chemische middelen voorbehandelende zaden of stekken.
- 3 wanneer een boer na het krijgen van zijn adviesrapport toch moet worden uitgekocht, bijv. door een grote belasting op een gevoelig of belast gebied, bijv. bij de Bakkeveensterduinen of de Veluwe, zorg dat deze een goede compensatie krijgt. Of dat het bedrijf buiten Nederland zijn bedrijf kan voort zetten.

3 Andere kanttekeningen

Wat mij verder zeer stoort aan het wetsvoorstel is dat de wet onvermijdelijk zorgt dat milieuorganisaties weer naar de rechter stappen, met alle gevolgen van dien .

Verder is het kwalijk dat Nederland belangrijke verdragen negeert of veronachtzaamt. De vogel en habitatrictlijn is ook door Nederland ondertekend heeft belangrijke verantwoordelijkheden voor bijv. de grutto en zgn grijze duinen.. De zogenaamde grijze duinen zijn zeer gevoelig voor stikstof en ammoniak.

Kievitsbloemgraslanden zijn door intensivering van de landbouw en door veranderingen in de waterhuishouding bedreigd. De oppervlakte van de kivietsbloemassociatie wordt geschat op 123 hectare (uit Habitattypen 2003). Terwijl die in het begin van de 20ste eeuw nog ruim 2500 hectare besloeg.

(Kritische) graslandsoorten, zoals de tureluur en de grutto zijn zeer gevoelig voor de achteruitgang van het weideland. De gruttopopulatie is met 70 % afgenomen ten opzichte van de jaren 60, dit terwijl Nederland een grote verantwoordelijkheid heeft voor deze weidevogel. Ook zijn in heel Nederland minder dan 10 broedparen van de kempfaan. Het treurige gevolg van de schaalvergroting in de landbouw en de klimaatopwarming. In Noord-Nederland is het nu even warm als in Lyon 30 jaar geleden. Mede daarom streeft Vogelbescherming Nederland naar 20 % bloemrijk, dus nat en voedselarm, grasland in 2020.

4 Studiemateriaal voor verdere oplossingen

Mocht u verder willen verdiepen in de materie en willen werken aan een emissiearm en natuurrijk platteland en boerenland en wilt lezen erover kan ik het boek "**ondernemen met natuur**" van H. Kamerbeek aanraden. Ook het boek **Limburgse natuur in een veranderend landschap**, met o.a. veel details over akkerreservaten en de boeken rond **oogst van de landschappen van rivieren en kust** en zandgronden o.a. bijv. zijn aan te bevelen. Evenals het proefschrift vanuit de RUG van A. E Schlaich over grauwe kieken. Verder **bosatlas van het voedsel** en **bosatlas van de duuzaamheid**.

Voor wellicht met name agrariërs, die bijv. willen verbreden in de bedrijfsvoering en dus hun bedrijf toekomstbestendiger kunnen maken:

- **Boeren op Ameland:** Gansch omspoeld door zilte baren
Een goed meer recent initiatief is dat op Schiermonnikoog betrokken 7 veehouders intensief samenwerken en hun zuivel willen verwerken in een lokale melkfabriek tot hoogwaardige producten. De zeven boeren op Schiermonnikoog willen hun bedrijf met 30 procent inkrimpen en natuurinclusief boeren.
- **2 * Reisgids platteland: vee, vogels en vis.** En 1 rond groente en fruit.

Mocht u niet van lezen houden, kan ik voor iedereen de volgende films / dvd's aanraden:

- **land van de patrijs** van M. Kapteijns uit ca 2011.
Vorig jaar is nog een extra beschermingsmap voor ontwikkeld vanuit o.a. Vogelbescherming. Dit omdat patrijzen een goede graadmeter zijn voor goed algemeen natuur en landschapsbeheer. Met patrijzenvriendelijke maatregelen kunnen veel beschermde planten en dieren meeliften, bijv. steenuilen, bijen, vlinders. Bij het project in Noord-Brabant en Zeeland wordt ook patrijzenvriendelijke meelsoorten aangeboden
- **Montagues harrier : aristocrat of the fields .**
grauwe kieken en andere zeldzame boerenlandvogels in het centrale oost-poolse landschap. Deze situatie zullen we in Nederland nooit bereiken, omdat dit een zeer dun bevolkt gebied is. Maar er kan door akkerbouwers of gemengde boerenbedrijven in dunbevolkte gebieden, bijv, in Noord-Groningen hier wellicht wel naar dit ideale landschap op beperkte schaal naar toe worden gewerkt.
- **echt kiezen voor weidevogels** van Vereniging Natuurmonumenten.
Randvoorwaarden voor weilanden waar nog een goed ontwikkelde boerenlandvogelpopulatie hun kuikens groot kan brengen. Hier hoort ook een boekje bij
- **levend hoogveen**
- **dagvlinders in Nederland en Vlaanderen** van A. van Berkel
- afleveringen van de Monitor over dier en bouw

Dit studiemateriaal kan inzichten bieden hoe het op met name het platteland en een stikstofarm Nederland verder zou moeten